

4.4 Formidlingens kunst på museer

Af Mette Boritz

”Det er slet ikke så kedeligt, som jeg husker det”, siger en mand. Han er tydeligvis positivt overrasket, da han en sommereftermiddag forlader Nationalmuseet i København, i selskab med sin teenagesøn. ”Der er godt nok sket meget” konstaterer han, ”men jeg har heller ikke været her, siden jeg var barn”. Mandens kommentar er ikke enestående. Der findes mange i Danmark, som ikke har sat deres ben på et museum, siden de var børn. Fortællingen er ofte den samme. De kom med skolen og oplevede museerne som støvede, kedelige og uvedkommende. Rækker af flinteøkser eller abstrakt kunst, som var svær at afkode. Uvenlige kustoder, som tyssede på børnene. Årstal og artsbeskrivelser, som var svære at forholde sig til.

I 1987 udgav Kulturministeriet en rapport med titlen: ”Børn på museer”. I rapportens forord står der, at der *er* børn, som er helt museumsfremmede. Samtidig er der børn, der kender museerne så meget, at de ved, at de ikke skal derhen igen. Med andre ord ramte museerne ikke plet over for en børnemålgruppe. Konklusionen dengang var, at vi alle må stramme os lidt mere an, både som forældre, museer og samfund, hvis vi vil have børn til at tage museerne til sig. Her godt 30 år efter kæmper museerne stadig med at være relevante og vedkommende i børns øjne. Der er heldigvis sket meget. Gennem de seneste 50 år er børn i stadig større grad kommet på den museale dagsorden. Lovgivning, særlige støttepuljer og en stigende professionalisering af museumsformidlingen har trukket i den rigtige retning. Det har ikke været uden sværds slag og den dag i dag findes der stadig museer, for hvem børn ikke er en prioriteret målgruppe.

Begyndelsen

Det begyndte ellers godt. I 1807 nedsattes Den Kongelige Kommission til Oldsagers Opbevaring. Kommissionen havde fokus på indsamling og bevaring af oldsager med henblik på at skabe et nationalt museum. Samlingen, som dengang lå på Trinitatis kirkeloft, var nærmest en lukket fæstning. Det ændrede sig, da den unge købmand Christian Jürgensen Thomsen i 1819 blev ansat. Han begyndte personligt at vise samlingen frem, og de besøgende var en broget flok af lærd og læg, børn og voksne. Særligt børnene lå Thomsens hjerte nært. Han kunne finde på at tage en af de store guldringe ud af en montre og hænge den om halsen på en af sine små gæster. Det vakte altid stor begejstring, og på sine gamle dage erindrede brygger Carl Jacobsen, stifteren af Ny Carlsberg Glyptotek, stadig sin barndoms besøg i Thomsens museum. Den lille Carl forsøgte bevidst at stå forrest, så han kunne prøve guldringen. Det var dog langt fra alle, som delte Thomsens begejstring over de små gæster. For at besøge samlingen på loftet, skulle de besøgende igennem det daværende universitetsbibliotek. De lærde hoveder, som benyttede sig af biblioteket, kunne ikke koncentrere sig om

deres vigtige videnskabelige studier med al den larm og vigør. Så i 1832 blev både Thomsen, hans museum og det glade børnepublikum smidt på porten.

Videnskaben sejrede med sine krav om ro og fordybelse. Ikke kun på universitetsbiblioteket, men også på de museer, som skød op i 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. Forskning og indsamling var i højsædet. Udstillingerne blev skabt af eksperter for eksperter. Hvis børn i begyndelsen af 1900-tallet fik forvildet sig ind på Nationalmuseet, blev de mødt af noget, der til forveksling lignede bugnende pulterkamre. Mørke, støvede og overfyldte udstillingsrum. Genstande i hobetal uden forklaring. Da man i 1938 åbnede Nationalmuseet i en større og mere ombygget form, var der nok kommet mere lys og luft i udstillingerne, men de krævede stadig meget af sit publikum. Fagfolk og særligt interesserede fik rig mulighed for at gå i detaljer, men de fleste andre og især børnene blev ladet lidt i stikken. En enkelt rekonstrueret stendysse i en af museets haver skulle give børnene stof til fantasien; men ellers fremstod udstillingerne i realiteten som rigt illustrerede billedbøger og med alskens menneskeproducerede genstande. Ville man vide noget om de mennesker, som havde skabt og brugt dem, gik man forgæves. Nok havde man tilknyttet lærere, som kunne vise skoleklasser rundt i udstillingerne og give dem en mere levende indføring i samlingerne, men der skulle gå yderligere et par årtier, inden børnene blev anset som en selvstændig og prioriteret målgruppe med egne behov. Ikke kun på Nationalmuseet, men på landets museer generelt.

Hvad er et museum?

For at tegne et billede af museerne og deres indsats over for børn, er det nødvendigt at træde et skridt tilbage og se på, hvad et museum egentlig er. Ifølge Gyldendals "Den Store Danske" er et museum en offentlig tilgængelig samling af billedkunst, naturhistoriske præparater eller kulturhistoriske genstande med tilhørende dokumentation. Museerne har til opgave at indsamle og registrere genstande og sikre deres bevaring. Samtidig er det museernes opgave at forske og formidle med afsæt i museernes genstande og samlinger.

Der er mere end 300 museer i Danmark i dag. Nogle er statslige, andre kommunale eller private. Ifølge Danmarks Statistik er 256 af disse museer kulturhistoriske, 51 beskæftiger sig med kunst og kun 3 med naturhistorie. Desuden findes der 31 museumslignende institutioner ifølge Danmarks Statistik. Disse kategorier dækker over en enorm mangfoldighed - fra slotte og frilandsmuseer til bymuseer og borgmuseer. Der findes specialmuseer om alt fra glas, keramik, religiøs kunst og rockmusik til museer om fængselsliv, arbejdere, søfart og krig. Det er åbenlyst, at der kan være stor forskel på, hvordan og i hvor høj grad museerne arbejder med børneformidling i denne mangfoldighed. Økonomi, tidsånd og politiske vinde, men

især museets egen interne prioritering har vist sig afgørende for, om børn tilgodeses på museet.

Hvorfor skal børn på museum?

Museerne hører til blandt samfundets bærende kulturinstitutioner. Museerne viser vores fortid, spejler vores nutid og giver os input til fremtiden. Museerne viser verden i sin mangfoldighed, giver os indblik i tanker, levemåder og holdninger. På museerne bliver vi inspireret, provokeret, får ny viden eller bliver mindet om eller bekræftet i det, vi allerede ved. Her møder vi arter, vi har mistet, eller landvindinger, vi har tilkæmpet os.

I tidligere omtalte rapport "Børn på museer" fra Kulturministeriet skriver kunstneren Ib Spang Olsen i forordet, at museer er som skatkamre af viden, om verden i fortid og nutid. Ifølge ham er det vigtigt for børn at kende museerne af to årsager: For at give dem en oplevelse *nu*, en udvidelse af sjælen, som Johannes V. Jensen turde sige, og for at blive sporet ind på en *vane*, som vil kunne skaffe personen rigdom livet igennem.

Museernes samlinger er med til at adskille dem fra andre institutioner: Genstandene, værker, instrumenter eller præparater, landskaber, bygninger og udstoppede dyr. I børnehøjde er samlingerne en styrke. På museerne kan børn se de "rigtige" ting. Historien eller kunsten bliver virkelig. Udstoppede dyr viser dyrets rigtige størrelse og tekstur. På museerne kommer børn helt tæt på substansen i modsætning til, når de læser en bog eller ser en film. Det giver stof til fantasien og åbner for børns umiddelbare undren. Museerne kan bidrage med fordybelse eller give nye perspektiver og ny viden om sig selv, sin omverden og historie med deres samlinger, udstillinger, børneaktiviteter m.m.

Formidling for børn

I 1950'erne begyndte man så småt at diskutere museernes anvendelighed for børn. På Dansk Kulturhistorisk Museumsforenings Årsmøde i 1954 hed det, at én af de største udfordringer i forhold til at formidle til børn var genstandenes urørlighed. Nok var der umådelig meget at hente på museerne for børn, idet man dér havde alle de sager, man ellers må nøjes med at fortælle eller læse om, eller se billeder af. Selv om det i reglen var forbudt at berøre de udstillede genstande, og de endda ofte var bag glas, så kunne de dog ses, og eleverne kunne tilegne sig dem gennem iagttagelse. Samtidig kunne eleverne diskutere det sete og drage sammenligninger med andre ting og ikke mindst opleve genstandene i den særlige atmosfære eller rette miljø. Men på mødet blev der samtidig plæderet for, at det ville være bedre, hvis museerne ikke holdt så strengt på genstandenes urørlighed. Det blev betragtet som en hæmsko, at eleverne ofte måtte nøjes med at stå og se på ting, men sjældent fik lov til at håndtere dem: Veje dem i hånden, fornemme materialet, eller hvis det var redskaber eller beklædningsstykker, så prøve dem i funktion.

På nogle museer forsøgte man så småt at imødekomme børnene på anden vis. Én af dem var museumsinspektør Henny Harald Hansen på Nationalmuseet. I 1950'erne påpegede hun, at man var meget længere i arbejdet med at benytte museernes righoldige samlinger i relation til børn uden for Danmarks grænser. I Sverige havde man siden 1940'erne benyttet sig af arbejdsblade og andre initiativer til skoleelever. Børnene fik her mulighed for tegning og modellering, dramatiseringer, udstillinger af børnetegninger, konkurrencer og meget andet, frem for man udelukkende anvendte foredrag, rundvisninger og samtaler. Også i England var der ifølge Harald Hansen god inspiration at hente. Bl.a. på The Geffrye Collection i London, hvor museumsinspektøren Molly Harrison arbejdede målrettet med at skabe aktiviteter for skolebørn, men også for de mange socialt og økonomisk udsatte børn, som boede i kvarteret og kom på museet efter skoletid. Her var de mange aktiviteter for børn og unge baseret på to hovedantagelser, nemlig at børn generelt nyder at få lov til at gøre ting selv, og at børn lærer mest, husker bedst og er mest positivt stemt for læring, når de selv er aktive og ikke udelukkende skal høre på, at andre taler.

I virkeligheden behøvede Harald Hansen dog ikke at gå uden for landets grænser for at finde inspiration. Naturhistorisk Museum i Århus var allerede langt fremme med at tilgodese formidling til børn. Her blev oprettet en børneafdeling i 1949 med støtte fra Århus Skolevæsen. Afdelingen havde to naturkyndige pædagoger ansat. Begge havde til opgave at udvikle arbejdsark og materialer. De to pædagoger var ikke kun til stede ved skolebesøg, men tog sig også af de mange børn, som kom på museet i deres fritid. To eftermiddage om ugen fra september til maj var der åbent for børnene. Her var håndbibliotek, akvarier, lupper og en række biologiske præparater til rådighed, som børnene kunne få mellem hænderne og undersøge. I et særligt lokale var der også plads til, at børnene kunne hjælpe med at lave små udstillinger. Endelig var der et væld af opgaveark, som børnene kunne tage med sig rundt, når de gik på opdagelse i samlingerne. I midten af 1950'erne var det blevet til over 100 forskellige arbejdsopgaver for børn på museumsbesøg. Tilbuddene til børnene var populære, og pladsen var trang. Museet var ved at drukne i sin egen succes.

Opgaveautomaten

Tanken om at gøre børn aktive ved hjælp af opgaveark bredte sig, selvom det kun var et fåtal af museer, som havde fokus på børn som målgruppe i 1950'erne. På de fleste museer stod forskning og indsamling øverst på dagsordenen, og mange museumsledere bekymrede sig ikke om, hvorvidt der kom børn ind ad døren, eller om de gable kæberne af led under deres besøg.

Museernes udstillinger stod som oftest, som de havde gjort i årtier. Genstande på rad og række. Montre efter montre. Det havde man ikke til hensigt at ændre på. Så den

umiddelbare løsning, hvis børn skulle være mere aktive under deres besøg, blev opgaveark. Med blyant og papir kunne børnene nu selv gå på opdagelse og finde svar på de stillede opgaver. Opgaverne blev brugt – både af skoler og børn, som besøgte museerne i deres fritid. Opgavearkene blev en del af museernes daglige virkelighed i årtier frem og fik kreative navne som skattejagter, sporlege og findelege. De blev elsket og hadet på samme tid. Nok var børnene aktive, når de for rundt for at finde svar på dette og hint, men lærte de noget af det. Formåede opgaverne at få børnene til at se på og forholde sig til genstandene?

Én af de kritiske røster i 1960'erne var den nyansatte formidlingsinspektør på Frilandsmuseet, Meyer-Heiselberg. Som det første museum i Danmark lykkedes det chefen for Frilandsmuseet nord for København at få en formidlingsstilling på finansloven i 1961. I sin ansøgning havde chefen argumenteret for, at demonstrationen af gamle håndværk, som fandt sted i på museet i sommerhalvåret, stammede fra en nu totalt ændret bondekultur. Den stod efterhånden befolkningen så fjernt, at for at appellere til folk skulle museets samlinger forklares. Meyer-Heiselberg blev ansat, og i hans optik skulle museet ikke fungere som en opgaveautomat. Eleverne skulle ikke engageres med et ark papir, de skulle meget hellere engageres ved hjælp af museets genstande.

På Frilandsmuseet valgte man derfor at tage genstande ud af magasinerne og gøre dem til formidlingsgenstande. Børnene skulle selv prøve kræfter med at karte og spinde, kærne smør eller sidde ved den gamle snittebænk. Museet indrettede samtidig en særlig skolestue, hvor eleverne kunne krybe ind i en alkove, sidde ved væven, fylde en skæppe med korn eller veje deres skoletaske på en gammel bismær. Samtidig forsøgte man at fjerne ”museumsatmosfæren”, bl.a. ved at undgå at lave egentlige museumsopstillinger. Målet var at give de besøgende børn en fornemmelse af, at dette var et sted, hvor de både måtte bevæge deres krop frit. Ideen var god og et nybrud i formidlingen på kulturhistoriske museer.

Frilandsmuseet var imidlertid ikke det eneste sted, som rørte på sig. I 1963 fik Nationalmuseet en afdeling, der specifikt havde til opgave at oplyse publikum. Afdelingens opgave var at supplere eller uddybe museets udstillinger med arrangementer, workshops, koncerter m.m. Også på andre museer begyndte kontakten med publikum og behovet for at formidle museernes samlinger at rumle. Formidling kom langsomt på museernes dagsorden, og de første skridt på vejen mod professionalisering var taget.

Betænkning nr. 517

I den danske museumsverden er der konsensus om, at den store ændring i forhold til museumsformidling, ikke mindst formidling rettet mod børn, kom efter den legendarisk kulturpolitiske redegørelse ”Betænkning nr. 517” fra 1969. Heraf fremgik

det, at alle landsdelsmuseer foruden andet fagligt personale også skulle have en museumspædagog ansat. Det blev efterfølgende lovfæstet i Loven om kulturhistoriske lokalmuseer fra 18. juni 1969. Som det hed i betænkningen, skulle museumspædagogen varetage den del af arbejdet, som havde særlig relation til museets besøgende. Loven indvarslede dermed udviklingen af formidling som et selvstændigt fagområde med stigende betydning. Det betød dog ikke, at museumspædagoger eller formidlere med et trylleslag befandt sig på alle danske museer. Loven gjorde sig kun gældende for de kulturhistoriske museer.

På landets kulturhistoriske museer skulle de nye museumspædagoger i gang med arbejdet og med at finde deres plads i de museale strukturer og hierarkier. Det var bestemt ikke alle ansatte på museerne, som bød deres nye kolleger velkommen. Museumspædagoger var vel "bare" nogen, der "legede" med børnene. Af samme grund bliver ordet museumspædagog, som blev lanceret med loven i 1969, stort set ikke brugt længere. I dag er de fleste museumsformidlere akademisk uddannede og stærkt bevidste om, at museumsformidling er en profession, som kræver langt mere end blot at lege med børnene. Alligevel er der ofte blevet set ned på formidlingen. At formidle til publikum kunne alle gøre. Det var ikke så fint som forskningen, og hvorfor skulle man overhovedet lytte til publikum? De vidste jo alligevel ikke, hvad de ville have, eller hvad der var vigtigt og godt for dem at se og lære. En holdning som man stadig kan støde på i museumsverdenen! Så det kunne være en ensom affære for nogle museumsformidlere at kæmpe publikums og ikke mindst børnenes sag. Men kampen blev taget op. På landets museer blev der eksperimenteret med formidling og ikke mindst formidling til børn i de følgende år. Der blev tegnet, slået flint, kigget i mikroskoper, skrevet med pen og blæk, gruttet mel og lavet kludedukker. Flere museer så ideen med at lave særlige aktiviteter for børn i ferierne. Højtider som jul, påske og fastelavn lå lige til højrebenet for mange kulturhistoriske museer. Her kunne man byde børn og voksne ind til et møde med historie og traditioner. Der kunne trilles æg og klippes julepynt efter gamle skabeloner.

Også de naturhistoriske museer bød ind med nye initiativer til børn. I 1972 havde Fiskeri-og Søfartsmuseet i Esbjerg taget en fiskekutter i brug. Børn blev inviteret med på fisketur. På turen fik de lejlighed til at prøve forskellige redskaber og tage prøver, som senere kunne undersøges. De naturhistoriske museer havde generelt et godt tag i børnene. Af de 300.000 besøgende, der i slutningen af 1970'erne årligt besøgte Zoologisk Museums i København, var ca. halvdelen af dem børn. Og i disse år blomstrede antallet af børneklubber.

Den svære kunst

Mens der på nogle af de kulturhistoriske og naturhistoriske museer var blevet eksperimenteret med børneformidling, så det værre ud på kunstmuseerne. Her skal vi helt frem til 1980'erne, før børn for alvor blev sat på dagsordenen. Det betyder ikke, at der ikke var enkeltstående initiativer tidligere. Thorvaldsens museum havde allerede i begyndelsen af 1970'erne haft såkaldte "spor lege" for børn, hvor børnene fik udleveret et ark, når de kom. Herefter skulle de løbe rundt i udstillingerne og finde små skilte og svare på spørgsmål. Museer havde også særlige tilbud i efterårsferierne. Ét af de få andre kunstmuseer, som havde fokus på børn, var Louisiana. Museet havde åbnet et såkaldt Børnemuseum i 1958. I bund og grund var der dog ikke tale om et egentligt museum, men snarere et tegnerum.

I 1978 fik Louisiana en Skoletjeneste, og der blev samtidig eksperimenteret med værksteder og udstillinger for børn på museet. Samme år åbnede museet en udstilling med titlen "Børn er et folk", hvor børn bl.a. kunne sejle rundt på en tømmerflåde i Søhaven eller prøve en svævebane. Børn og voksne strømmede til udstillingen. Det var imidlertid ikke kun de lange køer ved de udendørs aktiviteter, som gav anledning til panderynken. Ikke alle var lige begejstrede for Louisianas børneudstilling. Det kom bl.a. til udtryk på en arbejdskonference afholdt af Dansk ICOM (International Council of Museums) i oktober 1978. Her kritiserede Jens Pedersen, som var formand for Kulturministeriets "Arbejdsgruppe for børn og kultur" fra 1975 til 1984, udstillingen i hårde vendinger. I hans øjne var udstillingen ikke en udstilling for børn. Den var i stedet et vidnesbyrd om, hvad voksne tror, der interesserer børn. Udstillingen bestod bl.a. af en indendørs fotoudstilling, som var mere beregnet på voksne end børn. I andre dele af udstillingen sørgede man for, at børnene ikke skulle føle sig alt for engagerede. Overalt var der sat skilte op med: "Dette er ikke en legeplads". Udenfor var der til gengæld bedre plads til børnene. Her kunne de lege på en legeplads, køre i svævebane og sejle rundt. Imens kunne forældre behørigt kigge på kunst.

Kritikken af Louisianas børneudstilling var et udtryk for, at synet på børn var ved at flytte sig. Nok var der kommet flere aktiviteter for børn på mange museer. Men var kvaliteten i orden? Afspejlede mange af aktiviteterne ikke blot de voksnes syn på, hvad der var godt og fornuftigt at lære? Der syntes at være en stigende bevidsthed om, at hvis museerne for alvor ville have tag i børnene, så måtte de også lære at lytte til og forstå børnene. Hvad interesserede egentlig børn, og hvordan kunne man engagere dem, så museerne med deres udstillinger ikke blev oplevet som støvede og kedelige, men som noget, der var sjovt og vedkommende?

Samtidig begyndte man at spørge, om det gav mening at arbejde med børn som en isoleret målgruppe. Måske gav det i virkeligheden bedre mening at skabe oplevelser

og udstillinger, som børn og voksne kunne dele sammen. Begge parter havde jo meget at lære af hinanden.

På børnenes præmisser

Tanken om museumsformidling på børnenes præmisser bredte sig. Børn skal ikke kun være passive modtagere, men også aktive deltagere og medskabere. På Kulturhistorisk Museum i Randers tog to af museets unge fotografer kontakt til ungdomsgrupper i byen. Målet var at få de unge til at lave udstillinger om sig selv, og det blev til en udstillingstrilogi om den lokale ungdomskultur og om, hvad der optog de unge i 1979. På Nationalmuseet blev der lavet en udstilling om Børns Skatte i 1986. I 1982 havde Kulturministeriet, ved Jan Helmer-Petersen, lavet en undersøgelse af børns samleinteresse, der viste, at 90% af alle børn samlede på mindst én ting. Nationalmuseet tog fat i 50 af de henved 800 børn, som havde deltaget i undersøgelsen. Museet fik lov til at låne nogle af børnenes samlinger, som blev udstillet i udstillingen ”børns skatte”. Målet var at vise et bredt udsnit af de ting, børn samlede på i 1980’erne, fra de gammelkendte emner, frimærker, glansbilleder og postkort – til nyere såsom viskelædere, klistermærker, hestetung eller det dengang helt nye – computerspil.

Nye metoder til at aktivere og engagere børn blev også taget i brug.

Tegnekonkurrencer fik børn i hele landet til at komme med deres bud på vor fælles fortid og engagere sig i museernes arbejde. Nationalmuseets første tegnekonkurrence indbragte næsten 8000 tegninger fra hele landet. Af de mange indkomne tegninger blev der udvalgt 50, og børnene bag fik til opgave at male deres billeder i stort format. Billederne skulle bruges til at pryde Nationalmuseets udvendige mure, og de skulle sende et farvestrålende budskab til fortravlede cyklister, bilister og buspassagerer om, at der bag Nationalmuseets tykke mure var et hus fuldt af liv og historie. Teater blev også en ny måde at engagere børnene på. Ikke teaterforestillinger, men medspilsteatre hvor børnene selv havde en rolle og funktion. Udklædte i bronzealderdragter skulle de fx gå i procession og ofre til guderne.

Det lange seje træk

25 år efter betænkning 517 kunne museumsinspektør på Sønderborg Slot, Inge Adriansen, konkludere, at museumsformidlingen havde rykket sig længere frem på museernes dagsorden i de år. Der var bl.a. sket en holdningsændring hos de museumsansatte mange steder, så formidlingen nu blev anset for vigtig – selv om der var stor forskel fra museum til museum på, hvor stor indsatsen var over for børn og unge. Kulturministeriets rapport ”*Børn på Museer*” fra 1987 havde vist, at der stadig var meget at ønske med hensyn til museernes fokus på børn og deres besøg. I rapporten kom det frem, at 25% af de danske museer ikke lavede noget specielt for børn og unge. 19 kulturhistoriske museer havde slet ingen aktiviteter overhovedet –

end ikke i skoleferier eller årets højtider. De samme museer havde heller ikke museumspædagoger eller formidlere ansat. Særligt skuffende var det, at børn nærmest var uvelkomne på flere store museer. Der skulle gå næsten 10 år fra rapporten udkom, til Statens Museums for Kunst begyndte at få fokus på børn.

I rapporten fremgår det, at halvdelen af landets museer var moderat aktive i forhold til målgruppen, mens kun en fjerdedel af museerne var meget aktive. Dér, hvor der var tilbud til børn, var tilbuddene især rettet mod børn i skolealderen, mens der manglede tilbud til de mindre børn. De unge arrangeres der stort set ingenting for, og det er samtidig en gruppe, som er svære at motivere til at bruge museerne, da mange unge pr. definition opfatter museer som triste, støvede og kedelige. Undersøgelsen bag rapporten viste, at det var vigtigt med fastansat personale til at tage sig specifikt af museets formidling, for at der kunne ske en opprioritering og udbygning af denne del af museets virke.

Den måske mest interessante oplysning i rapporten "*Børn på Museer*" er, at det manglende fokus på børn ikke kun skyldtes manglende personale eller økonomiske ressourcer. Selv små museer kunne tilbyde endog flere typer tilbud på et kvalificeret niveau. Konklusionen var, at det enkelte museums aktivitetsniveau helt tydeligt var afhængigt af lederen eller bestyrelsens interesser snarere end af økonomi og bemanning. Mange museer var med andre ord uvillige til at prioritere museets formidling særlig højt blandt de andre opgaver, de skulle varetage. Ville man sikre, at børn og formidling blev prioriteret på museerne, måtte der stærkere midler til.

Fornyet fokus på børn og museer

I 1999 udsendte daværende kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen en redegørelse om regeringens kulturpolitiske indsats. Overordnet handlede det med Elsebeth Gerners ord om at delagtiggøre børn og unge i den fælles kulturarv og den kulturelle mangfoldighed. Børn skulle have et fundament af fortællinger, værdier og drømme, som kunne udvikle dem som åbne og stærke individer og få dem til at føle sig som en del af det kulturelle fællesskab. Hun lancerede samtidig et børnekulturpolitisk program, som tog afsæt i en række kulturpolitiske mål. Ét af dem var, at kulturpolitikken skulle medvirke til at få børn til, så tidligt som muligt, at føle sig som en del af et fællesskab. Børn skulle møde samfundets værdier i de sammenhænge, hvor de færdedes, ligesom de skulle møde voksne, som var parate til at delagtiggøre dem i den fælles kulturarv og den kulturelle mangfoldighed.

I redegørelsen fremgår det, at kulturinstitutionerne er vigtige for at give børnene et fundament af værdier, fortællinger og drømme, hvilket betegnes som en forudsætning for at udvikle dem til åbne, stærke børn og senere voksne. Dette fornyede fokus på børn og unge i forhold til kulturinstitutionerne, ikke mindst museerne, blev fulgt op af den næste kulturminister Brian Mikkelsen. I 2006 lancerede regeringen en stor

formidlingsplan ”Udredning om museernes formidling”. Med planen fulgte over 40 millioner kroner om året til museumsformidling!

Puljerne kom i den grad til at ændre museernes syn på børn og unge. Pengene og de muligheder, der fulgte med, var tillokkende og kærkomne. Ledere på landets museer fik øjnene op for formidling til børn og unge. Der var penge i det, og det var politisk korrekt. For museumsformidlerne var puljerne en god hjælp til at få sat ekstra fokus på området. Puljerne gav mulighed for at eksperimentere, men også professionalisere. Med puljerne var der bl.a. sat penge af til forskning i formidling. På det tidspunkt var det stort set et ikke eksisterende område i museumsverdenen.

I kølvandet på puljerne fulgte det ene nye formidlingsprojekt efter det andet. Digitale og analoge. Skønne projekter, men fælles for flere af dem var, at de ikke var bæredygtige. Heldigvis blev der gjort meget for at opsamle erfaringer. Generelt var billedet dog, at når pengene slap op, gled mange af projekterne og kontakterne til nye målgrupper ud i sandet.

Er der plads til børnene?

Børn og museer er ikke altid en lykkelig cocktail. I museumsverdenen er børn blevet betragtet som forstyrrende elementer. De taler højt, kommer nogle gange til at løbe og kan godt finde på at røre ved genstandene. Mange børn bliver, når de træder ind på et museum i dag, mødt med en hævet pegefinger og formaninger om alt det, de ikke må. Ikke særligt gæstfrit.

I 1979 udgav Nordisk Ministerråd et lille skrift med titlen ”Børn og museer i Norden”. Skriftet var en opfølgning på Ministerrådets rapport fra 1978 om børnekulturpolitik. Årsagen til skriftet var, at rapporten stort set ikke havde omtalt børn og museer, og at det netop var et område, som begyndte at røre på sig. Skriftet var et forsøg på at råbe politikerne op. Museernes budgetter var for små, men mulighederne store. Derfor er det tankevækkende og næsten komisk at læse forordet i skriftet, som er skrevet af Gunhild Due, forhenværende folketingsmedlem og medlem af bestyrelsen på Koldinghus. Gunhild Due havde besøgt Nationalmuseets særudstilling i Brede ”Den Hvide Gud”. Hun nævnte, at man var omgivet af børn i alle aldre som besøgende. De var i gang med at udfylde skemaer med monterne som underlag. Knubsene fra de omkringfarende børn kunne vel overleves. Men at rejse fra Jylland til København for at se en udstilling, og så gå rundt mellem ihærdigt skrivende børn, der ikke gjorde det muligt at se meget andet end skemaer, var bittert. Problemet, som hun skriver, var løst nogle steder ved, at man brugte formiddagstimerne til skolebesøg, så almindelige besøgende havde eftermiddagstimerne i ro og mag.

I dag er der mange steder kommet små aktiviteter ind i udstillingerne for at tilgodese et børnepublikum. Det kan være kister med tøj, der skal prøves, puslespil, der skal

samles eller lign. I museernes forsøg på at skabe levende og tilgængelige udstillinger i børnehøjde. Selv om det er små tiltag, går det ikke ubemærket hen. På museet Trapholt arbejdede man tidligere med såkaldte ”Pilfingerzoner”. Pilfingerzonerne indeholdt en meget enkel ”opgave” og en grundig introducerende tekst om et værk i udstillingerne. Ideen var at bringe børnene tættere på værkerne, når de besøgte museet sammen med deres forældre. Det var ikke alle, der satte pris på de små zoner. På KUNSTdebatten.dk kunne man i 2011 læse et indlæg af Vibeke Petersen, som fik lyst til at skrive til Kulturarvsstyrelsen efter et besøg på Trapholt. Hun havde behov for at gøre opmærksom på, at grænsen for børneformidling efterhånden havde taget et sådant omfang, at andre besøgendes intellektuelle, visuelle og følelsesmæssige oplevelser var blevet fuldkommen domineret af gennemtygget formidlingspædagogik.

Der er stadig nogle, både publikummer og museumsansatte, som opfatter børn som forstyrrende. På Nationalmuseet klager publikum over, at børnene i udstillingen ”Jordens folk” kan prøve et par afrikanske trommer. Det larmer! Heldigvis møder man også det modsatte. For børnene giver liv, og gør museerne levende.

De gode dybe spor

Der findes sandsynligvis stadig børn, som gaber kæber af led efter et museumsbesøg. Forhåbentlig er de blevet færre. I dag er der mange børn, som glæder sig til at gå på museum. Undersøgelser viser, at et godt museumsbesøg sætter dybe spor. Der er unge mennesker, som kan huske præcis, hvilken rolle de spillede i et medspilsteater for 20 år siden, og børn der glædestrålende genkalder sig deres museumsbesøg i ugevis. Derfor vakte det også en vis furor, da Nationalmuseet lancerede en ”kedsomhedsknap” i 2018. Knappen var en del af en stor børnesatsning, som Nordea Fonden støttede økonomisk. Ideen med knappen var, at hvis børn kedede sig under deres museumsbesøg, kunne de finde en knap og trykke på den. ”Alt kan ske”, som det hed i markedsføringen.

Kedsomhedsknappen blev produceret i tæt samarbejde mellem museets forskere og formidlere. Den blev lavet med et glimt i øjet, og der var stor faglig lødighed og gode oplevelser bag hver enkelt knap. For mange museumsformidlere på landets museer, der i årevis har arbejdet med museumsformidling, og stået på gulvet med glade børn, var det som at få en spand koldt vand i hovedet. De havde netop kæmpet for at børste støvet af museerne, og for nogle har det været en hård og lang kamp at få gjort museerne – ikke bare mere børnevenlige, men også mere publikumsvenlige. I årenes løb er der lavet mange fine ting for børn rundt om på landets museer. Der er også lavet meget skidt. Lange kedelige enetaler på omvisninger, støvede montrere – og udstillinger, hvor montrerne er så høje, at børn ikke har en kinamands chance for overhovedet at se genstandene. Så der er stadig et arbejde at gøre, hvis vi fortsat vil have børn på landets museer.

Hugin og Munin Klubben

Børneklubber med særlige aktiviteter for medlemmerne kom til i 1990'erne på de kulturhistoriske museer. I 1990 blev Hugin og Munin klubben startet på initiativ af tv-producer Piet van Deurs. Klubbens formål var at få børn mellem 8 og 14 år til at interessere sig for historie og arkæologi. Klubben havde bevidst lånt navnet fra Odins to ravne. Hugin og Munin betyder "tanken" og "mindet", og ønsket var, at medlemmerne i den nye klub skulle tænke dybt og huske længe.

Fra starten var der stor interesse blandt børn og forældre. I velkomstbrevet til nye medlemmer lå der altid et blåt museumspas. Ideen var, at få børn til at gå på museer i hele landet. Når de besøgte et museum, fik de et stempel i passet. Når et barn havde fået 10 stempler i sit pas, udløste det en præmie. Igennem årene var der børn, som opnåede at få mere end 200 museumsstempler fra hele verden.

Klubbens store succes på Nationalmuseet fik andre museer til at tage konceptet til sig, bl.a. Nordjyllands historiske museum, Silkeborg Museum, Kroppedal museum og Kulturhistorisk Museum Randers. Udflugter til arkæologiske udgravninger, sejlture på Roskilde Fjord, sommerkurser med særlige temaer og meget andet var på programmet. Som noget nyt fik børnene også lov til at komme bag kulisserne på museerne. I dag findes der en del arkæologer og historikere, der begyndte som Hugin og Munin børn.

Børnemuseer

Nationalmuseet åbnede Børnenes Museum i 1992. Inspirationen kom fra USA, hvor det første børnemuseum i verden blev skabt i Brooklyn i 1893. Børnenes Museum er et særligt museum for børn, hvor de kan lege sig ind i historien. I museet inviteres børnene med på vikingetogt, de kan lave mad i et middelalderkøkken eller gå i skole som på oldemors tid. De kan slås med sværd, klæde sig ud eller tegne. Den dag i dag er Børnenes Museum stadig en af Nationalmuseets mest populære udstillinger med ca. 85.000 årlige besøgende. Museet har måttet totalrenoveres flere gange på grund af slitage, men formen og grundideen er bibeholdt. Den særlige kombination af leg og læring, oplevelse og indlevelse har vist sig at være et bæredygtigt formidlingsgreb, som Nationalmuseet fortsat udvikler videre på. I dag er det ikke kun Nationalmuseet, som har et særligt børnemuseum. Ideen har bredt sig til andre museer, hvor børn kan få lov at gå på opdagelse i særlige omgivelser, både i kunst, natur og historie.

Skoletjenesten

En markant spiller og årsag til professionaliseringen af børneformidlingen på museerne er ”Skoletjenesten”. Skoletjenesten blev dannet i begyndelsen af 1970’erne som et samarbejde mellem det dengang nyåbnede Zoologisk Museum og Biologisk Samling under Københavns Kommunale Skolevæsen. Snart blev samarbejdet udvidet til at omfatte flere, herunder også kulturhistoriske museer og kunstmuseer. De undervisningstilbud, som var blevet iværksat på Zoologisk museum, blev udnyttet i en sådan grad, at det langt oversteg forventningerne.

De store besøgstal vidnede om, at en helt ny dimension i undervisningen kunne realiseres ved en bedre pædagogisk tilrettelæggelse af museernes muligheder. Men at bedrive denne udvidede form for undervisning på museerne krævede penge. Skoletjenesten indledte derfor en række forhandlinger med Amter og Kommuner om finansiering, og i 1976 holdt Skoletjenesten sit stiftende repræsentantskabsmøde. Administrativt blev Skoletjenesten placeret under Københavns Kommune, hvilket den stadig er i dag. Skoletjenesten begyndte at udstationere pædagogiske medarbejdere på forskellige museer og kulturinstitutioner.

Målet var at bidrage til de enkelte institutioner med en ekspertise, de ikke selv besad – nemlig pædagogikken. Samtidig skulle Skoletjenesten fungere som bindeled mellem skoler og museer. Gennem årene er Skoletjenesten blevet væsentligt udbygget, og brugen af navnet er nærmest synonym for, at det enkelte museum tilbyder en målrettet indsats over for skolebørn.

Skoletjenesten fik og har stadig en enorm betydning. Skoletjenestens medarbejdere fik sat fokus på børn og på de enkelte institutioner. Samtidig blev Skoletjenesten også et netværk, som bidrog til at styrke professionaliseringen af museumsformidlingen.

Skoletjenesten har, som navnet antyder, altid haft fokus på skolerne, og i begyndelsen især på grundskolerne. Men de mange tilbud og ideer, som er blevet udviklet i undervisningsregi, er også kommet børn og familier til gode i weekenderne.